

Фонд
Демократичні ініціативи
імені Ілька Кучеріва

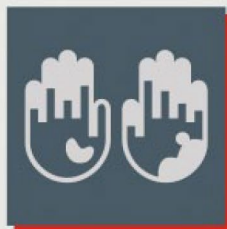
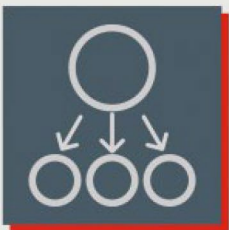
Громадська
думка

Інформаційно-
аналітичне
видання

№32 2018

РЕФОРМИ В УКРАЇНІ:

ЧИ ЗНАЮТЬ, ЧИ ВІРЯТЬ, ЧИ ПІДТРИМУЮТЬ?

Громадська думка

Інформаційно-аналітичне видання «Громадська думка» – це відображення новітніх тенденцій у громадській думці населення України, інформування широкого загалу про динаміку настроїв українського народу щодо злободенних проблем становлення демократії і державності, коментарі експертів з актуальних питань та рекомендації щодо покращення ситуації у різних сферах суспільного життя. Це один із проектів Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» – одного з провідних аналітичних центрів України, який концентрує свою діяльність на сприянні розвитку демократії, ринкової економіки й інтеграції України в європейський та євроатлантичний простір.

Що таке громадська думка?

Громадська думка становить собою сукупність настроїв, оцінок, суджень поглядів та думок у суспільстві. Дослідження громадської думки означає вивчення поглядів населення на конкретні проблеми і питання політичного, економічного та соціального життя.

Це оцінка, яку дає населення перебігу подій та політикам, а також джерело інформації про проблеми і пріоритети населення. Громадська думка – це індикатор рівня задоволеності населення владою та ситуацією в суспільстві загалом. Постійний моніторинг громадської думки і широке оприлюднення результатів сприяють розумінню раціональних та емоційних елементів і факторів, які визначають характер соціальної взаємодії членів суспільства.

АНДРІЙ СУХАРИНА,

політичний аналітик
Фонду «Демократичні ініціативи»
імені Ілька Кучеріва

РЕФОРМИ В УКРАЇНІ: чи знають, чи підтримують, чи вірять в успіх?

По завершенні Революції Гідності та зміни влади в Україні тема реформ стала на чільне місце як у суспільній думці, так і задекларованих цілях влади. Але й за чотири роки після Майдану прогрес та ефективність реформ викликають аргументовані сумніви, надто в оцінках та поглядах громадян.

Звісно, ефективність реформ неможливо виміряти лише змінами у настроях громадян. Проте громадська думка про реформи важлива для зворотного зв'язку між владою і суспільством щодо коригування як змісту реформ, так і комунікаційної кампанії щодо них.

Метою нашого дослідження є визначення особливостей сприйняття реформ громадянами, їхньої обізнаності та очікування стосовно впровадження та наслідків реформ. Водночас опитування незалежних експертів здійснювалося за для порівняння відмінностей у оцінці реформ та визначення основних труднощів у комунікації цілей та заходів реформ.

У цьому випуску періодичного видання «Громадська думка» проаналізовано дані загальнонаціонального опитування населення України, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з Київським міжнародним інститутом соціології з 23 жовтня по 5 листопада 2017 року.

Для порівняння використовуються дані опитування експертів організацій, що входять до складу громадської коаліції «Реанімаційний Пакет Реформ», яке було проведено Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з Секретаріатом РПП впродовж 24–28 листопада 2017 року.

Це дослідження було представлено в межах «Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раєт в Україні. Зміст дослідження є винятковою відповідальністю Раєт та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

ОЦІНКА ПРОГРЕСУ ТА УСПІХУ РЕФОРМ

Понад три роки планування та впровадження реформ – достатній час, щоб підбити проміжні підсумки. На думку більшості експертів, зроблено не більше третини необхідного. Значна частка експертної спільноти вважає, що зроблено взагалі не більше 10% із необхідного. Очевидно, що такі показники достатньо низькі та не дають підстав говорити про позитивні оцінки чи, тим паче, про успішне завершення процесу реформ. Даючи середню оцінку здійсненим реформам, експерти поставили 2,66 бала за 5-бальною шкалою, що не дотягує навіть до задовільного показника.

Діаграма 1. Оцінка прогресу реформ. Порівняння загальнонаціонального опитування населення та експертів РПР

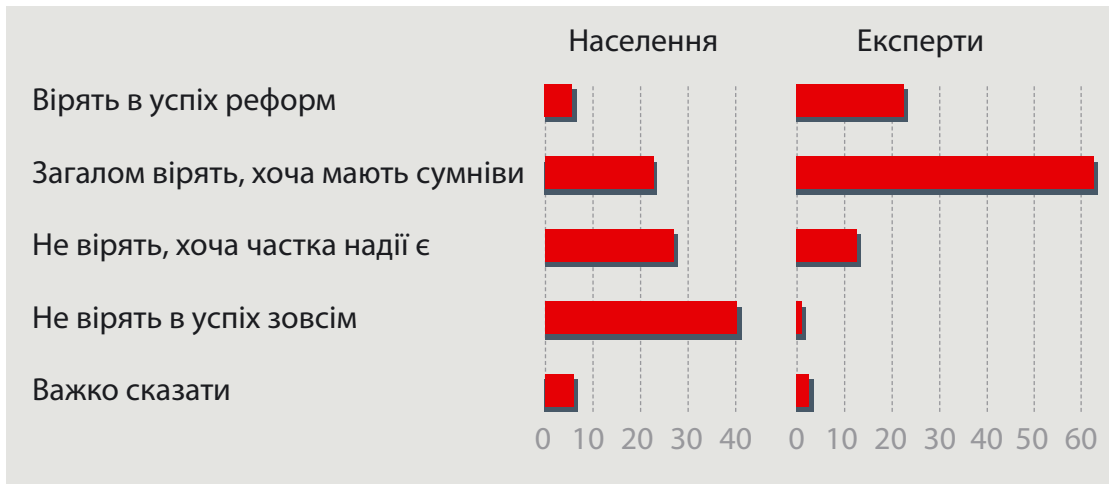
Думка громадян про реформи свідчить про ще вищий рівень невдоволеності: 41% респондентів вважає, що взагалі не було зроблено нічого, ще 35% – що зроблено 10% із необхідного, 10% – не більше третини, 0,5% – не більше половини, і лише 0,4% відповіли, що більша частина необхідних реформ вже виконана.

Низькі темпи реалізації реформ посилюють негативні суспільні очікування стосовно їх результату. Так, рівень віри громадян в їх успішність – тривожно низький.

Переважає більшість українців не вірить в успішність реформ: переконані в успіху лише 5%, а ще 22% загалом мають віру, проте з певними сумнівами, 27% вже не вірять, проте частка надії ще є, а 40% не вірять в успіх реформ зовсім,

притому минулого року зовсім зневірених було менше – 28%. Загалом, з часу першого опитування у липні 2015 року кількість респондентів, які здебільшого вірять в успішність реформ, повільно, але все ж знижується.

Діаграма 2. Віра в успіх реформ. Порівняння загальнонаціонального опитування населення та експертів РПР

Більшість опитаних експертів, навпаки, демонструє високу віру в успіх реформ. Очевидно, така різниця відмінності між громадською та експертною думкою частково пояснюється як різними очікуваннями, визначеними три роки тому, так і різницею в поінформованості щодо перебігу реформ.

Водночас викликає занепокоєння глибина такого розриву, оскільки громадяни виступають не лише головними «споживачами» реформ, а й головними розпорядниками розподілу влади. Якщо експерти не звертатимуть уваги на головні претензії громадян до процесу та наслідків політики реформ і не враховуватимуть їх у формулюванні пропозицій до влади та у комунікації із суспільством, зростатиме ризик поширення антиреформаторських і популістських настроїв.

ЗАЦІКАВЛЕНІСТЬ У ПРОЦЕСІ РЕФОРМ ТА ЗНАННЯ ПРО ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ

Загалом спостерігається певна невідповідність між зацікавленістю громадянами у здійсненні реформ та реальним рівнем обізнаності з конкретними рішеннями.

Так, більшість громадян України підтверджують зацікавленість в отриманні інформації про впровадження реформ: 11% дуже цікавляться і ще 61% – цікавляться загалом. Варто зазначити, що у 2017 р. інтерес до цієї інформації, якщо порівняти з 2016 р., зріс на 10%. Не цікаві ці теми 22% населення, причому не цікавляться зовсім лише 6%.

**Таблиця 1. Зацікавленість процесом реформ в Україні.
Опитування населення**

А чи цікавитеся Ви інформацією про те, як здійснюються реформи в Україні?

	Травень 2016	Жовтень-листопад 2017
Так, дуже цікавлюся	6,6	11,4
Загалом цікавлюся	52,8	61,3
Ні, це мені не дуже цікаво	26,8	16,4
Зовсім не цікавлюся	12,6	6,3
Не відповіли	1,1	1,5

Водночас українці погано інформовані навіть про ті реформи, які недавно були ухвалені: добре знають про положення освітньої реформи 8%, медичної – 9%, пенсійної – 11%, знають деякі положення, відповідно, 39%, 44% і 47%, а решта або «щось про це чули», або не знають нічого.

Ставлення до цих реформ, які тільки-но розпочалися, можна вважати настороженим: цілковито підтримують освітню реформу 11%, медичну – 8%, пенсійну – 8,5%, підтримують деякі положення – відповідно, 39%, 39% і 39%. Не підтри-

мують зовсім найбільше медичну реформу – 41%, та пенсійну – 39%, ставлення до освітньої реформи дещо краще – її не підтримують 29%, проте й найбільше тих, хто не зміг визначити свого ставлення – 21%.

Причини такого ставлення можна розглядати у двох площинах. Зокрема, у зв'язку з пропагуванням активної позиції частина людей соромиться відповідати, що не цікавиться процесом реформ. Однак більше значення може мати те, що комунікація реформ з боку уряду недосконала, а в окремих випадках – відверто провальна.

Діаграма 3. Інформованість громадян про реформи. Порівняння загальнонаціонального опитування населення та експертів РПП

Показово, що громадяни та експерти відзначають недостатню кількість та невідповідну якість інформації про реформи, яку подає уряд. Лише невелика частка українців вважає, що інформації достатньо та вона зрозуміла людям. Натомість більшість респондентів вважає, що інформації про реформи недостатньо, або ж навіть коли її достатньо то вона незрозуміла людям. Найбільшою проблемою у комунікативній сфері варто вважати низьку довіру до якості інформації. Велика частка експертів та громадян вважають, що довіра до такої інформації невисока, оскільки часто вона не відповідає справжньому стану речей.

РЕФОРМІСТСЬКІ УСПІХИ

Особливо тривожним є той факт, що більшість населення не змогли назвати жодної успішної, на їхню думку, реформи. Майже 60% опитаних зазначили, що їм важко відповісти на це запитання, а близько 20% відповіли, що успішних реформ немає.

Таблиця 2. Оцінка успішних реформ. Опитування населення

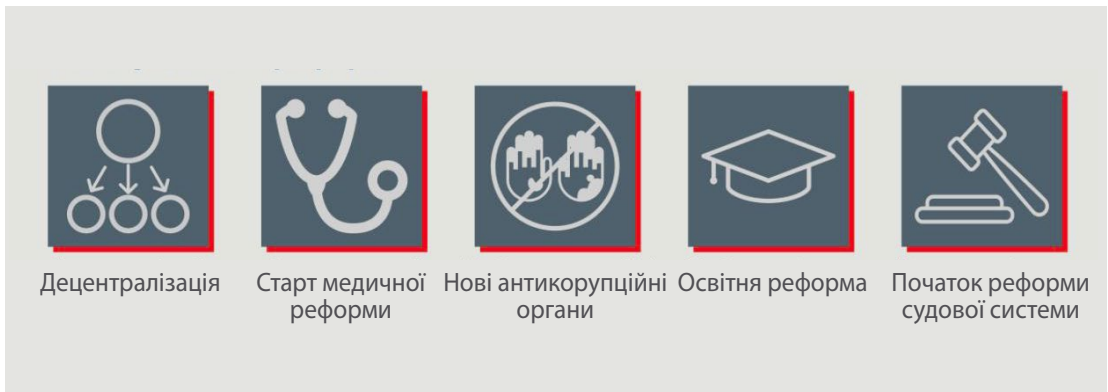
А які з цих реформ, на Вашу думку, здійснюються успішно? (можна зазначити декілька варіантів відповіді)

	Жовтень-листопад 2017
Пенсійна реформа та реформа системи соціального захисту	9,1
Освітня реформа	4,7
Реформування армії, зміцнення обороноздатності	4,9
Реформа органів правопорядку (судів, прокуратури, поліції)	3,1
Антикорупційна реформа	2,9
Реформа децентралізації та регіонального розвитку	2,7
Охорони здоров'я	2,0
Визначення статусу окупованих територій Донбасу	0,5
Земельна реформа	0,4
Люстрація чиновників (перевірки та можливі звільнення)	0,3
Реформа державного управління	0,3
Реформа державних закупівель	0,3
Податкова реформа	0,2
Реформа виборчого законодавства	0,2
Конституційна реформа	0,2
Дерегуляція і стимулювання розвитку підприємництва та інвестицій	0,1
Інше	1,1
ВАЖКО ВІДПОВІСТИ	58,1
ЖОДНА	19,2

Водночас експерти спромоглись назвати кілька відносно успішних реформ. Однак майже всі з них лише стартували або є частково вдалими. Те, що населення не вважає успішними ті реформи, про які згадували експерти, ще раз увиразнює розрив між суспільною та експертною думкою. Це, своєю чергою, створює передумови для дискредитації навіть частково вдалих реформ популістськими політичними силами.

Діаграма 4. Топ-5 успішних реформ. Опитування експертів РПР

При цьому важливо згадати перелік реформ, які, на думку експертів, було провалено або розвиваються у неправильний бік. Визначальним тут є факт двоїстості в оцінках. Нові антикорупційні органи – вважаються успіхом, але сама антикорупційна реформа наразі проваленою. Початок судової реформи також вважається позитивним зрушенням, хоча сама судова реформа – заваленою. Власне експерти наголошують, що більшість реформ в Україні є незавершеними, а значить об'єктивно не можуть відповідати суспільним запитам.

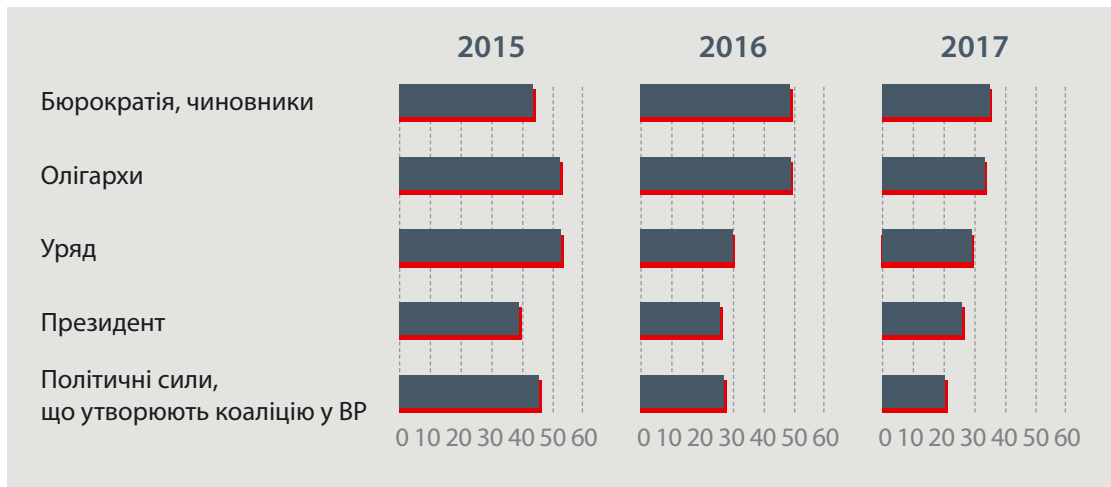
Діаграма 5. Топ-5 провалених реформ. Опитування експертів РПР

ГАЛЬМА І РУШІЇ РЕФОРМ

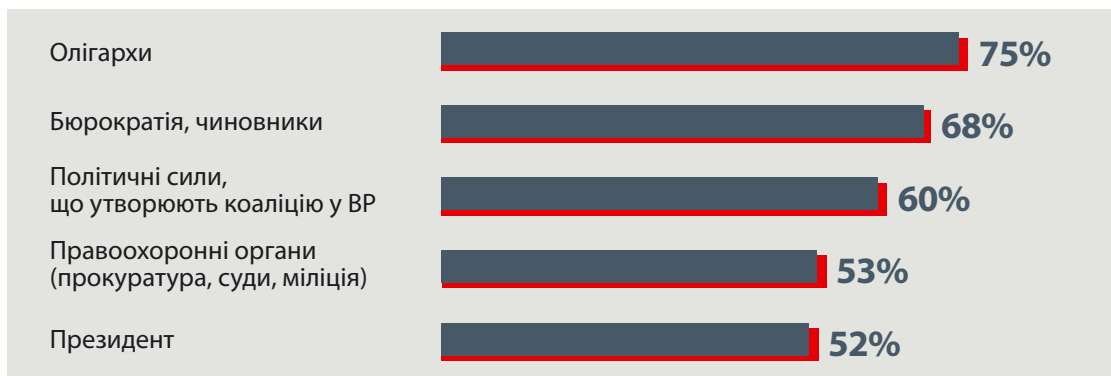
Як на думку громадян, так і на думку експертів, інституцій, що рухають реформи, є менше, ніж тих, які ці реформи гальмують. На думку українців, найбільший опір проведенню реформ чинять чиновники (35%) та олігархи (34%). Значна частина українців також вважає гальмом у проведенні реформ уряд (29%) та Президента (25,7%).

Діаграма 6. Головні гальма реформ. Загальнонаціональне опитування

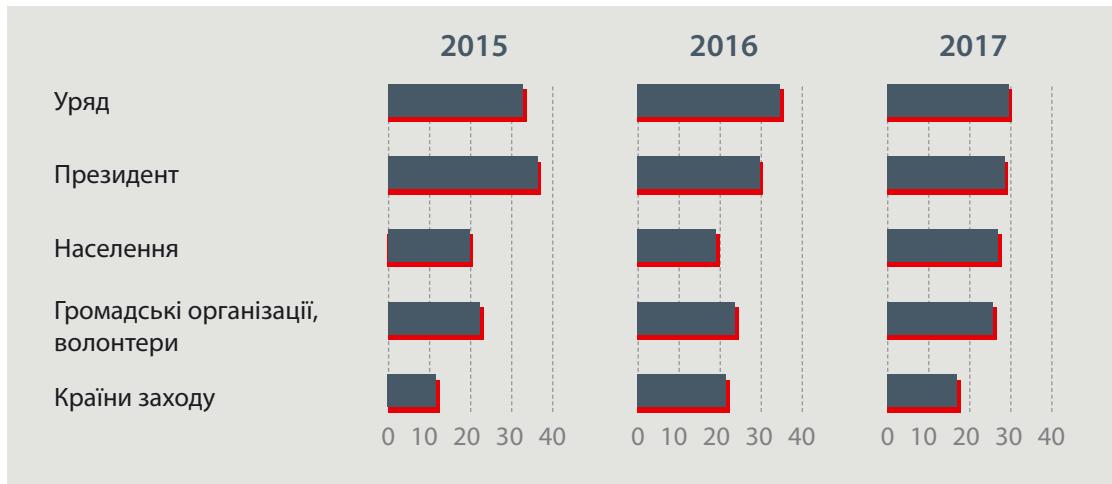
Експерти також називають найбільш потужними гальмами реформ насамперед олігархів, бюрократію, додаючи до них ще й правоохоронні органи. Президента та парламентську коаліцію більшість експертів також вважає радше гальмом, ніж рушіями.

Діаграма 7. Головні гальма реформ. Опитування експертів РПР

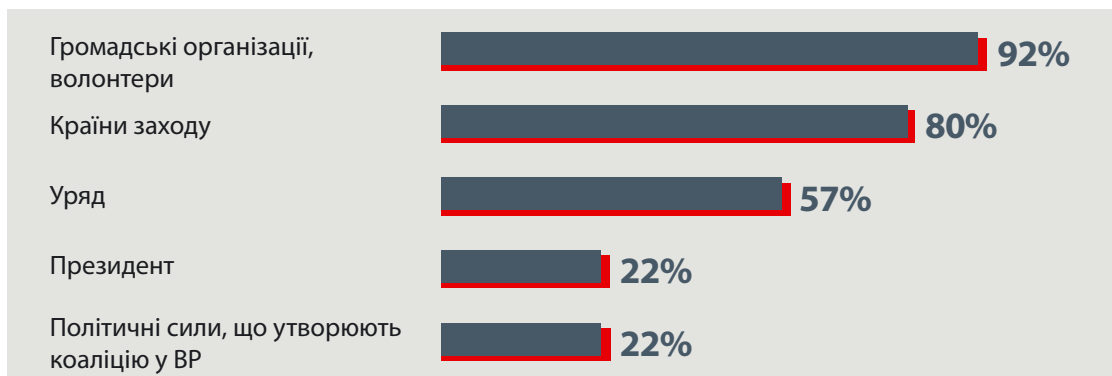
Стосовно рушіїв реформ, українці найбільше покладаються на уряд (30%), Президента (28,5%), населення (27%), громадські організації та волонтерів (26%), а також країни Заходу (17%). У 2017 р., порівняно з попереднім 2016 р., дещо більше надій суспільство покладає на себе та на громадські організації й волонтерів і дещо менше сподівається на країни Заходу. Найкращий баланс в оцінці громадянами ролі у проведенні реформ (тобто переважання в оцінках ролі рушія) виявився у самого населення (+25%), громадських організацій і волонтерів (+24%) та країн Заходу (+14%).

Діаграма 8. Головні рушії реформ. Загальнонаціональне опитування

Локомотивами реформи експерти майже одностайно вважають тільки громадянське суспільство та країни Заходу. Скоріше позитивно експерти оцінюють роль уряду. На цьому список локомотивів фактично завершується, оскільки Президент та парламентська коаліція частіше вважаються гальмом, аніж рушієм, на думку опитаних експертів.

Діаграма 9. Головні рушії реформ. Опитування експертів РПР

Отже, більшість громадян та експертів вважають, що у політичного керівництва держави немає політичної волі втілювати реформи. Відповідно, основними рушіями реформ є або зовнішні інституції, або суспільство загалом.

ЯКІ РЕФОРМИ ПОТРІБНО ВТІЛИТИ ЯКНАЙШВИДШЕ

Ієрархія найважливіших для українців реформ вже три роки поспіль залишається стабільною: найважливішою є антикорупційна реформа – так вважають майже 60% населення.

Далі за рівнем значущості йдуть:

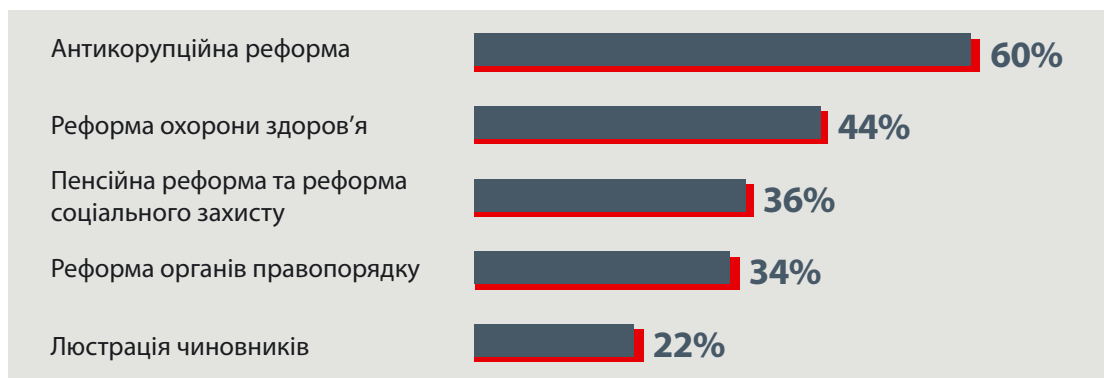
- реформа сфери охорони здоров'я (44%, причому її пріоритетне значення зазначили на 14% більше, ніж торік),
- пенсійна реформа та реформа системи соціального захисту (36%, минулого року – 29%),
- реформа органів правопорядку (34%),
- люстрація чиновників (21%),
- реформа армії, зміцнення обороноздатності (20%).

Проте з усіх цих відносно успішними були визнані лише пенсійна реформа (9%), освітня реформа (5%) та реформування армії (5%). Жодної успішної реформи не зазначили 77% населення.

Цікавим є те, що список першочергових реформ для населення певною мірою збігається зі списком реформ, які експерти вважають проваленими.

Незважаючи на те, що такий збіг частковий, можна говорити про те, що й експерти, і загалом громадяни найбільше переймаються «дефіцитом справедливості» в українському суспільстві та сподіваються на його подолання. Поняття справедливості у цьому контексті включає як покарання за корупційність, так і гідну пенсію, забезпечення медичним обслуговуванням та, звісно, право на справедливий суд.

Діаграма 10. Пріоритетні реформи. Загальнонаціональне опитування

Пріоритети реформ для експертів дещо відмінні: найбільш важливими вони вважають виборчу реформу, реформи децентралізації та державного управління.

Цей факт також свідчить про недостатню комунікацію експертного товариства із населенням та поточну неспроможність його переконати у пріоритетності виборчої реформи чи децентралізації не тільки спеціалістів, але й усього населення. Зокрема, не було досягнуто розуміння, які ж блага отримають громадяни від їх реалізації, що є основним способом поширення підтримки реформи.

Діаграма 11. Пріоритетні реформи. Опитування експертів РПР

ПРОБЛЕМА КОМУНІКАЦІЇ РЕФОРМ: ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Отже, аналіз даних опитувань громадської та експертної думки підтверджує те, що **комунікація реформ залишається важливою суспільно-політичною проблемою.**

Звісно, не можна заперечувати проблеми з повільним перебігом, а інколи і відвертим саботажем реформ, та все ж це тема іншого дослідження. Головний висновок цієї розвідки: громадяни не сприймають реформи і їм часто взагалі не відомо, в який спосіб вони втілюються. Внаслідок цього можна спостерігати радикально різні оцінки стосовно прогресу реформ із боку суспільства та експертів, а це формує різні очікування та загалом породжує зневіру населення у реформах, що, свою чергою, зумовлює ризики згортання майбутніх перетворень.

Проблема комунікації – комплексна та потребує зусиль як влади, так і інших стейкхолдерів. Відповідно, можна сформуувати наступні рекомендації:

Для Уряду

- Здійснити реальні кроки в напрямі антикорупційної реформи, оскільки з її втіленням асоціюється успішність всього процесу реформ в Україні.
- Формувати інструменти публічної комунікації, зокрема посилити комунікаційні зусилля щодо пояснення громадянам цілей та заходів окремих реформ, особливо тих, які експерти вважають успішними або частково успішними: децентралізації, медичної та освітньої реформ.
- Визначити чіткі та об'єктивні індикатори успішності здійснення окремих реформ, в тому числі на основі вже наявних розробок, зокрема Реанімаційного Пакету Реформ, та інформувати громадськість про процес реформ на основі такого незалежного від політичного впливу оцінювання.
- Сприяти інформаційній діяльності аналітичних центрів та інших організацій, які мають більший рівень довіри громадян.
- Здійснювати більш зважене подання інформації про перебіг реформ задля уникнення двоякого трактування та перекручення фактів.

Донорським структурам

- Звернути більшу увагу на проекти з висвітлення реформ, їх пояснення, а також навчання людей використовувати нові механізми, які з'явилися внаслідок процесу реформ.
- Передбачити процес інформаційного супроводження у всіх проектах, спрямованих на підтримку імплементації реформ.

Громадським організаціям, які працюють у сфері моніторингу та імплементації реформ

- Звертати увагу не тільки на проблеми реалізації реформ, але й позитивні приклади та інформувати про них за допомогою різноманітних каналів інформації.
- Посилити просування власного порядку денного: зокрема, інтенсифікувати просування пріоритетних для незалежних експертів реформ: виборчої, судової, антикорупційної та децентралізації.

Громадська думка

Інформаційно-
аналітичне
видання

Фонд
Демократичні ініціативи
імені Ілька Кучеріва

№32 2018

Інформаційно-аналітичне видання
«Громадська думка»

Тема:
«РЕФОРМИ В УКРАЇНІ:
ЧИ ЗНАЮТЬ, ЧИ ПІДТРИМУЮТЬ, ЧИ ВІРЯТЬ В УСПІХ?».

Дослідження виконано в межах «Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раєт в Україні. Зміст дослідження та публікації є винятковою відповідальністю Раєт та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

Автор: Андрій СУХАРИНА,
політичний аналітик Фонду «Демократичні ініціативи»
імені Ілька Кучеріва.

Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва
Для листів: а/с В-271, м. Київ, 01001, Україна
Телефон: (+380 44) 331 67 61
E-mail: dif@dif.org.ua
<http://www.dif.org.ua>

При передруку або частковому використанні матеріалів
посилання на Фонд «Демократичні ініціативи»
імені Ілька Кучеріва обов'язкове.

© Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, 2018

Поліграфічні послуги:
ФОП І. П. Артюшенко
Адреса друкарні:
Україна, м. Київ, вул. Виборзька, 84
+380 44 227 78 17; +380 50 358 80 88
Формат 60x84/8
Тираж 100 прим.